ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА БЕЗПЕКА 17.10.2024 | Микола Капітоненко

Чи спрацює план перемоги Зеленського?

Наполегливих вимог гарантій безпеки та ресурсів для перемоги України недостатньо. Потрібний більш прагматичний діалог із Заходом.

Дайте нам ресурси, інформацію розвідок, ракети і дозвіл ними бити, запрошення до НАТО і «комплексний неядерний стратегічний пакет стримування» – і ми змусимо Росію закінчити війну і змиритися з поразкою. Так виглядає план перемоги, представлений президентом України Володимиром Зеленським у парламенті. Він супроводжується секретними пунктами і, зважаючи на зростаючу потребу говорити із Заходом мовою прагматики, обіцяє замінити деякі американські контингенти в Європі українськими після війни, а також доступ до ресурсів і економічного потенціалу України.

Коли в західних столицях дедалі наполегливіше цікавилися стратегією України в цій війні, ставало дедалі очевидніше, що стратегії, яка відповідає поточним реаліям, немає. Формула миру Зеленського дворічної давнини втратила свою актуальність, та й була не стратегією, а набором побажань. Чи далеко від такого набору пішов новий план?

Оскільки тематика НАТО з інструменту безпеки давно перетворилася на щось на кшталт релігійного питання, без неї жоден план перемоги не міг би обійтися. Як і годиться таким питанням, його поставлено на перше місце, поруч зі згадкою про демократію. Запрошення до НАТО, причому негайне, має, за ідеєю українського президента, стати свідченням рішучості, яке доведе росіянам, що вони програли.

Негайне запрошення до НАТО має, за ідеєю українського президента, стати свідченням

Примітно, що в плані перемоги йдеться не про членство України в НАТО, а про черговий його сурогат – запрошення. Це щось на кшталт «завжди відчинених дверей», у які не можна увійти. Проблема з такими формулюваннями в тому, що вони не

рішучості, яке доведе росіянам, що вони програли

тільки не дають жодних безпекових гарантій, а й створюють уразливість України перед обличчям більш агресивних дій Москви. Так уже було й раніше: риторика про НАТО жодної практичної користі для України довгий час не приносила, а натомість посилювала позиції та аргументи «яструбів» у Росії. Коли війна вже триває, такі ризики вже виглядають інакше; але й під час війни завжди залишається можливість зростання ескалації.

В ідеальному світі – або у світі 1990-х – це, можливо, було б саме так. Але сьогодні війна показала, що Захід слабкіший, ніж багато хто думав; і що Москва, у якої рішучості більше, ніж потрібно, готова піднімати ставки дуже високо. Запрошення України до НАТО може стати неприйнятним ризиком для більшості членів Альянсу. Рішучість – це, звичайно, добре; але в умовах скорочення силових ресурсів традиції західної стратегії частіше вимагають обережності.

Насправді говорити про перемогу України у війні в будь-якому змістовному сенсі слова без надійних гарантій безпеки не можна. Але запрошення до НАТО – за відкладеного на невизначений час членства – зовсім не обов'язково такі гарантії Україні надасть. Не кажучи вже про те, що сама війна максимально ускладнює Україні шлях до членства в Альянсі.

Посилення української армії та стримування Росії – ще два ключові елементи плану

Посилення української армії і стримування Росії – ще два ключові елементи плану. І якщо перший із них досить конкретизований, то другий, навпаки, туманний. Надання ППО, ракет, дронів, розвідданих – ці потреби держави, що воює, зрозумілі, і вони регулярно озвучуються не перший рік. Усе це, як і таємничий «неядерний стратегічний пакет стримування», повинно, словами класичної теорії стримування, зробити збиток удару у відповідь неприйнятним для Росії.

Розмова із Заходом термінами стримування – ідея перспективна. Стратегії стримування добре вивчені ще з часів холодної війни, і Росія – зручний і зрозумілий суперник для такого протистояння. Але проблема в тому, що для стримування потрібні значні ресурси. Від рішення анексувати Крим або почати повномасштабне

вторгнення Москву не стримали високі ризики, а це означає, що ціна стратегії стримування може бути не по кишені не тільки Україні, а й більшості наших західних партнерів.

Тривалий час США стояли перед вибором: допомагати грошима і зброєю країнам, поразки яких вони не дуже хотіли допустити, чи надавати їм гарантії безпеки? Вибір був непростим, і дедалі частіше його робили на користь безпечнішої першої стратегії. Наш план перемоги вимагає і того, й іншого.

Реалістичного розуміння того, що таке перемога для України у війні проти Росії, як і раніше, немає

Реалістичного розуміння того, що таке перемога для України у війні проти Росії, як і раніше, немає. Є її офіційне трактування – воно міститься у Формулі миру. Це набір справедливих вимог, що апелюють до відновлення довоєнного статус-кво. Тим часом довоєнний світ зруйновано, та й сама Україна навряд чи буде колишньою.

Змістовної дискусії про те, що ж таке перемога у війні з Росією, в Україні так і не відбулося. І в плані перемоги це відчувається. Тут під перемогою розуміється «втрата Росією контролю над Україною назавжди» разом із «бажанням такий контроль встановити», а також згадується гарантія того, що Кремль втратить можливість продовжувати війну. І те, й інше занадто розмито.

У сьогоднішньому світі перемоги у війнах виглядають не так, як описував їх Клаузевіц. Сучасні війни рідко закінчуються угодами про капітуляцію. Окремим викликом для дослідників виступає питання про те, що таке військова перемога над ядерною наддержавою. Для України такі питання давно вже мали б стати не просто академічною цікавістю, а основою стратегії. Мир, кращий за довоєнний, ослаблення Росії, зростання шансів перемогти в наступній війні – є різні способи визначити перемогу, і кожен із них має на увазі свою стратегію. Можна керуватися виключно ідеалістичними уявленнями або поняттями справедливості, але тоді є ризик опинитися на самоті.

Російсько-українська війна вже виставила великий рахунок багатьом. План перемоги, ключові пункти якого – гарантії безпеки та ресурси водночас, вимагає від Заходу платити більше і більше ставити на карту. Але не пояснює, навіщо. Перемогу надто по-різному розуміють у різних столицях; і пошук спільного її знаменника мав би лежати в основі будь-якої стратегії, в якій Заходу відведено таку істотну роль.

Є і ще один спосіб розуміти озвучений президентом план перемоги – як можливу переговорну позицію. Тоді він читатиметься трохи інакше. Гідний мир, сильна армія як гарантія безпеки і співпраця із Заходом як запорука створення нової життєздатної моделі економіки України – її основні пункти. Чи стане таке завершення війни перемогою – питання, як і раніше, відкрите.

Слабким місцем зовнішньої політики України традиційно виступає хибна оцінка реальності: співвідношення сил, стратегічних інтересів і цілей партнерів і супротивників; власних можливостей та їхніх меж. Останнім часом зовнішньополітичні ініціативи України рідко бувають успішними, а діалог із Заходом стає дедалі складнішим. Тому у «плану перемоги» мало шансів на успіх.

Захід обережний, і в нього для цього багато підстав. Якщо (коли) стане зрозуміло, що Захід не готовий втягуватися у війну сильніше, Україна постане перед вибором: продовження війни зі зростаючими ризиками або переговори з Москвою. Вибір буде складний, але прості рішення не працювали вже давно.

Продовження війни вимагатиме іншого плану для українського суспільства та української зовнішньої політики. Перемога в асиметричній війні, окрім мобілізації суспільства та ефективного лідерства, вимагає і пошуку нових форматів роботи з партнерами, і глибшого розуміння їхніх інтересів. Наполегливі вимоги гарантій безпеки, можливо, доведеться змінити на ще більш прагматичний діалог, який доведе Заходу, що підтримувати Україну вигідніше, ніж домовлятися з Росією.

Альтернативний план – це переговори з Росією. Для них дуже багато перешкод, і з ними пов’язані високі ризики. Хоч з позиції сили, якої хоче домогтися український президент, хоч з позиції слабкості, вести їх буде складно.

Микола Капітоненко
Київ

Кандидат політичних наук Микола Капітоненко (Mykola Kapitonenko) – доцент Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, директор Центру досліджень міжнародних відносин. Член Громадської ради при Комітеті з міжнародних відносин Верховної Ради України. Редактор журналу *UA: Ukraine Analytica*, автор понад 70 наукових статей. Основна сфера інтересів – міжнародні конфлікти та зовнішня політика України.